

Aan Provinciale Staten

ONDERWERP	Beantwoording motie 'Restaureren is anticiperen'	TELEFOONNUMMER	+31 627587250
DATUM	24-05-2022	E-MAILADRES	jelmer.prins@provincie-utrecht.nl
DOCUMENTNUMMER	82474234	DOMEIN/OPGAVE	SLO
VAN	Inge Huisinga / Jelmer Prins	TEAM	CER
NUMMER PS	PS2022BEM50	PORTEFEUILLEHOUDER	Van Muilekom
COMMISSIE	Bestuur, Economie en Middelen		
BIJLAGE	HANDOUT-FENICKS-UT-V0.6.indd (provincie-utrecht.nl) Evaluatie en vooruitblik – Utrecht, Monitor onderhoud & restauratie niet-woonhuis rijksmonumenten, inclusief de grote urgente restauratieopgaven (Bureau Fenicks in opdracht van IPO, 2021)		

Geachte dames en heren,

Essentie / samenvatting:

In november jl. hebben Provinciale Staten de motie 'Restaureren is anticiperen' van JA21 aangenomen. Daarmee werd gevraagd welke iconische monumenten met een grote restauratieopgave (> € 1 miljoen) binnen vier jaar willen starten met restaureren. Dit is onderzocht en dat resulteerde in een lijst van elf projecten met een totale restauratieopgave van ruim € 118 miljoen. In de Kadernota 2023 wordt voorgesteld € 1 miljoen vrij te maken voor één van deze projecten, de restauratie van de molens van Utrechts Landschap. De eventuele provinciale bijdrage aan andere projecten zal als aandachtspunt worden meegenomen in het overdrachtsdocument voor de volgende bestuursperiode.

Inleiding:

Op verzoek van de Bestuurlijke Adviescommissie Cultuur (gedeputeerden cultuur en erfgoed) heeft IPO in 2021 door Bureau Fenicks een onderzoek laten uitvoeren naar de restauratiebehoefte van rijksmonumenten (exclusief woonhuizen), zowel voor Nederland als geheel als per provincie. In het onderzoek is in beeld gebracht hoe de restauratieopgave zich ontwikkelt als gevolg van de gezamenlijke inzet van restauratiemiddelen door eigenaren, Rijk en provincies. Daarnaast is er per provincie een gespecificeerd rapport gemaakt (zie bijlage). Met de statenbrief 'Stand van Zaken gebouwd erfgoed provincie Utrecht' (september 2021) zijn Provinciale Staten geïnformeerd. Uit het IPO-onderzoek blijkt dat de restauratieopgave in Utrecht groot is ten opzichte van andere provincies. Dit komt met name door een aantal grote iconische monumenten met een forse restauratieopgave, zoals de wal- en kluiswanden in de stad Utrecht. Het benodigde bedrag voor de restauratieopgave in Utrecht is toen berekend op € 111 miljoen.

Het Fonds Erfgoedparels (jaarlijks ruim € 4,2 miljoen) is niet toereikend om ook de grote restauratieopgaven te helpen oplossen. Dit fonds richt zich op projecten met maximale subsidiabele kosten van € 1 miljoen, vanuit de gedachte dat daarmee met een relatief bescheiden budget relatief de meeste impact kan worden gecreëerd. Uit het IPO-onderzoek is gebleken dat dit ook het geval is: voor deze 'reguliere' opgave volstaat het Fonds Erfgoedparels. Jaarlijks draagt de provincie Utrecht gemiddeld 50% bij aan de subsidiabele kosten van zo'n zeventien

rijksmonumenten. Wij signaleren dat grote restauraties uit nood geboren soms worden opgeknipt in kleinere deelprojecten om zo jaarlijks subsidies bijeen te sprokkelen, maar dat is lang niet altijd mogelijk en bovendien in hoge mate onzeker en inefficiënt voor de eigenaar. Buiten het Fonds Erfgoedparels hebben Provinciale Staten recent incidentele middelen beschikbaar gesteld voor de restauraties van de Domtoren (2018) en Paleis Soestdijk (2020). Voor beide projecten is door de provincie € 4 miljoen vrijgemaakt. Voor nieuwe projecten bestaan geen overheidsregelingen op basis waarvan substantiële budgetten kunnen worden toegekend aan restauraties met meer dan € 1 miljoen subsidiabele kosten.

Op basis van het onderzoek heeft IPO bij het Rijk gelobbyd voor continuering van het extra rijksbudget van € 100 miljoen voor grote restauraties in de huidige regeerperiode (totaalbedrag voor vier jaar). In het kader van de beleidsnota 'Erfgoed telt' was dit bedrag voor de periode 2018-2021 incidenteel vrijgemaakt voor dit doel. De lobby heeft echter niet geleid tot extra budget voor monumentenzorg in het regeerakkoord. De IPO-lobby wordt gecontinueerd, maar bij de huidige stand van zaken is de verwachting dat het Rijk hooguit op incidentele basis voor specifieke projecten extra budget zal vrijmaken.

In de vergadering van Provinciale Staten van 10 november 2021 is bij de behandeling van de begroting 2022 de door JA21 naar aanleiding van het IPO-onderzoek ingediende motie 'Restaureren is anticiperen' aangenomen. JA21 constateerde dat de vele monumenten in hoge mate de schoonheid van onze provincie bepalen en dat het essentieel is deze in stand te houden en door te geven aan volgende generaties. Overwegende dat het Fonds Erfgoedparels voor de gesignaleerde restauratieopgave ontoereikend is, maar dat ongeacht de eventuele rijksbijdrage, de provincie Utrecht altijd ook om een financiële bijdrage zal worden gevraagd, riep de motie Gedeputeerde Staten op Provinciale Staten te informeren over de actuele restauratieopgaven van iconische monumenten, inclusief de totale kosten en de mogelijke dekking daarvan door provincie en andere partijen. Ten slotte vroeg JA21 om deze informatie te delen met Provinciale Staten voordat de Jaarrekening 2021 en de Kadernota 2023 worden besproken, zodat Provinciale Staten deze informatie kunnen meenemen in de beraadslagingen.

In het IPO-rapport werden veertien iconische Utrechtse monumenten met een grote restauratieopgave (> € 1 miljoen) genoemd. Alle betreffende eigenaren zijn ten behoeve van de beantwoording van de motie benaderd. Voorts zijn drie recent aan het licht gekomen restauratieopgaven toegevoegd. De eigenaren kregen de volgende vragen voorgelegd:

- Bent u voornemens binnen 1-4 jaar met de restauratie te starten?
- Wat zijn de geschatte totale subsidiabele kosten van de restauratie?
- Om welke onderdelen van het gebouw/complex gaat het?
- Hoe denkt u de restauratie te financieren: bent u van plan een beroep te doen op financiële ondersteuning door de provincie Utrecht, heeft u zicht op bijdragen van andere overheden en fondsen (inclusief bedragen)?

Dit heeft geresulteerd in de volgende lijst van grote en urgente restauratieopgaven:

	Naam Monument	Geschatte kosten restauratie	Te restaureren onderdelen	Mogelijke dekking
1	Stadsbinnengrachten en Werven - Bruggen	€ 42.700.000	Walmuren, kluiswanden en kelders	Gemeente (als eigenaar), bijdrage particuliere eigenaren, Rijk, provincie Utrecht
2	Paleis Soestdijk - ensemble	€ 30.000.000	Onder andere het paleis, de tuin en de Koninklijke Stallen inclusief verduurzaming	Rijk, provincie Utrecht, bancaire financiën en opbrengst van de nieuwbouw kazerneterrein
3	Nyenrode	€ 8.000.000	Fundering, gevel, dak en onderdelen van het interieur van het kasteel	Restauratiesubsidie, fondsenwerving en eigen middelen
4	Lunetten I, II, III, IV	€ 2.000.000	Kazematten en bekledingsmuren	Nog niet bekend
5	Fort Honswijk	€ 7.500.000	Inlaadsluis en geweergalerij, fortwallen en borstwerende constructies, toren en kelder, voormalige manschappen kantine/eetzaal	Fondsen, subsidie van overheden en eigen middelen

6	Domkerk complex	€ 6.000.000	Dak, ornamenten, zuidzijde en kloostergang	Fondsen, subsidie van overheden, crowdfunding
7	Gevangenis Wolvenplein	€ 2.700.000	Cellencomplex met twee dienstwoningen, de kerk, de luchtplaats met ringmuur en smeedijzeren hek aan stadszijde	Bancaire financiering en provincie Utrecht
8	Slot Zeist - Kademuren	€ 13.500.000	Kademuren, bruggenhoofden en oevers restauratie inclusief duurzaamheidsmaatregelen	Rijks- en/of provinciale subsidies
9	Molens Utrechts Landschap	€ 2.200.000	Molenroeden	Rijk (SIM), provincie Utrecht, eigen middelen
10	Stijlkamers Kasteel Loenersloot	€ 1.000.000	18e-eeuwse kamers met behangsels, stucplafonds en betimmeringen	Fondsen, crowdfunding, provincie Utrecht
11	O.L.V. ter Eemklooster	€ 3.000.000	Klooster en schoolgebouwen	Bancaire financiering, Rijk (SIM) en provincie Utrecht
Totaal		€ 118.600.000		

Toelichting:

- Ten opzichte van de oorspronkelijke IPO-lijst zijn zes projecten afgefallen, omdat er reeds financiering gevonden is, omdat de eigenaar geen capaciteit of financiële middelen heeft om binnen vier jaar te starten, of omdat de eigenaar niet heeft gereageerd.
- Fort Rhijnauwen is afgefallen omdat de benodigde middelen zijn gevonden.
- Kasteel Amerongen is afgefallen omdat het nog gebruik kan maken van de Iconenregeling van het Rijk (budget uit vorige beleidsperiode) en de verwachte gevraagde provinciale bijdrage kan worden opgevangen binnen het Fonds Erfgoedparels.
- Het Muntsluizencomplex in Utrecht: eigenaar Rijkswaterstaat heeft aangegeven dat het de komende jaren de mankracht noch de middelen heeft om dit soort grote restauraties op te pakken.
- De restauratie van de Onze Lieve Vrouwetoren in Amersfoort zit in de planning, maar start niet binnen vier jaar, dus dit project is afgefallen.
- Van de Willem Arntzhoeve en het Rhijnesteincomplex zijn geen gegevens ontvangen, ook niet na herhaalde oproep.
- Drie recent aan het licht gekomen restauratieopgaven zijn toegevoegd: de restauratie van het Onze Lieve Vrouwe ter Eemklooster in Amersfoort, de stijlkamers van Kasteel Loenersloot, en de restauratie van de molenroedes van zeventien molens (project Utrechts Landschap).
- Paleis Soestdijk heeft eerder subsidie ontvangen uit het Fonds Erfgoedparels voor de restauratie van het hoofdgebouw. Er zijn aanvullende voorwaarden gesteld met betrekking tot de voortgang van het gehele project. Voordat aan die voorwaarden is voldaan, nemen we een eventuele provinciale bijdrage aan het vervolg niet in overweging.
- De eigenaar van Lunetten I-IV geeft aan dat de opgave alleen een deelrestauratie betreft. De restauratieopgave van de overige kazematten en bekledingsmuren zijn nog niet bekend. Naar verwachting zullen de kosten minstens verdubbelen.
- De bij de verwachte dekking opgevoerde rijksbijdragen betreffen SIM-subsidies, dat zijn voor de grote opgaven relatief bescheiden subsidies voor onderhoud, die voor zes jaar worden verstrekt door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.
- De eventuele bijdrage van het Nationaal Restauratiefonds valt in dit overzicht onder de eigen middelen van de eigenaar, omdat deze vorm krijgt in een hypothecaire lening onder gunstige voorwaarden.
- Gemeenten verlenen over het algemeen geen subsidies voor restauratie van rijksmonumenten, maar zijn regelmatig wel betrokken als eigenaar en in dat geval zijn ze ook de eerste verantwoordelijke overheid.

Financiële consequenties:

Voor volgend jaar is het voornemen om via de Kadernota 2023 € 1 miljoen beschikbaar te stellen voor de restauratie van de molens van Utrechts Landschap. Verder zullen de grote restauratieopgaven via het overdrachtsdocument als

aandachtspunt worden meegegeven aan de volgende coalitie. Het is aan hen om de inzet op monumentenzorg al dan niet te intensiveren op basis van de nu beschikbare informatie.

Vervolprocedure / voortgang:

Bij de behandeling van de Jaarrekening 2021 en de Kadernota 2023 kunnen Provinciale Staten zoals gevraagd in de motie de gegeven informatie meenemen in de beraadslagingen. Het beschikbaar gestelde budget zal verdeeld worden op basis van bedrag, urgentie en beleidsinhoudelijke criteria vergelijkbaar met die van het Fonds Erfgoedparels. De provinciale bijdragen aan de grote restauratieopgaven zullen als zogenaamde begrotingssubsidies via de financiële planning- en control-cyclus worden voorgelegd aan Provinciale Staten. Het percentage van de subsidiabele restauratiekosten dat de provincie ter beschikking kan en wil stellen staat dus niet bij voorbaat vast, maar zal naar verwachting ruim onder de 50% liggen. Dit zal een kwestie van maatwerk zijn, in overleg met eigenaren en andere financiers.

Wij stellen in de Kadernota 2023 voor om € 1 miljoen beschikbaar te stellen voor de restauratie van zeventien molens van Utrechts Landschap. Deze restauraties zijn zeer urgent, aangezien recent is gebleken dat de molenroeden in dusdanig slechte staat zijn dat de molens uit veiligheidsoverwegingen zelfs moesten worden stilgezet. Provinciale Staten zijn daar eerder mondeling over geïnformeerd. Inmiddels is bekend dat de totale projectkosten € 2,2 miljoen bedragen en Utrechts Landschap heeft al aangegeven zelf uit eigen middelen en via fondsenwerving en crowdfunding te kunnen zorgen voor het restantbedrag. Op een rijksbijdrage aan dit project kan op deze relatief korte termijn niet meer worden gerekend. Deze begrotingssubsidie zal in de Begroting 2023 ter besluitvorming worden voorgelegd aan Provinciale Staten. De definitieve subsidietoekenning volgt uiteraard pas als de projectbegroting en benodigde vergunningen rond zijn. Als de totale projectkosten toch lager uitvallen, dan zal ook een navenant lagere subsidie worden toegekend en zal het restantbedrag worden gereserveerd voor één van de andere grote restauratieopgaven.

Gedeputeerde Staten van Utrecht,

Voorzitter,
mr. J.H. Oosters

Secretaris,
mr. drs. A.G. Knol-van Leeuwen